

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดมุกดาหารเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีประวัติมายาวนาน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่าเดิมผู้คนตั้งถิ่นฐานอยู่ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ที่บ้านหลวงโพนสิม บริเวณพระธาตุอิงฮัง แขวงสุวรรณเขต ดินแดนของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2310 บรรพบุรุษของชาวมุกดาหาร ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ที่หลวงโพนสิมบริเวณพระธาตุอิงฮัง ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงได้ข้ามมาทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงตรงปากห้วยมุก และใน พ.ศ. 2313 จึงให้ชื่อว่า “เมืองมุกดาหาร” ขึ้นกับมณฑลอุดรเป็นเมืองอยู่ 137 ปี จากนั้น ใน พ.ศ. 2450 มณฑลอุดรถูกเปลี่ยนฐานะเป็นจังหวัด เมืองมุกดาหารจึงลดฐานะเป็นอำเภอมุกดาหาร และไปขึ้นกับจังหวัดนครพนม จนถึงวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2525 จึงถูกยกฐานะขึ้นเป็นจังหวัดที่ 17 ใน 19 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นจังหวัดที่ 73 ของประเทศไทยอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร 642 กิโลเมตร โดยทางรถยนต์ ไม่มีทางรถไฟ และทำอากาศยาน ใน พ.ศ. 2545 จังหวัดมุกดาหาร มีประชากรทั้งหมด 338,276 คน มีพื้นที่ทั้งหมด 4,339.83 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 7 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองมุกดาหาร อำเภอหว้านใหญ่ อำเภอดงหลวง อำเภอดอนตาล อำเภอนิคมน้ำ สร้อย อำเภอคำชะอีและอำเภอหนองสูง

จังหวัดมุกดาหารเป็นเมืองชายแดนขนาดเล็กด้านตะวันออกของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ซึ่งในอดีตมีบทบาทเสมือนเมืองกันชนระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เคยเป็นสมรภูมิรบและฐานที่มั่นของกลุ่มผู้ต่อต้านรัฐบาลในด้านการเมืองการปกครองมาเป็นเวลานาน ทำให้จังหวัดมุกดาหารในขณะนั้นเป็นเมืองล้าหลังและยากจนเพราะไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร จนกระทั่งความรุนแรงในการต่อต้านความคิดด้านการเมืองการปกครองลดบทบาทลง ประกอบกับประเทศไทยเปลี่ยนแปลงนโยบายการพัฒนาประเทศโดยเน้นการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ และในขณะเดียวกันกลุ่มประเทศอินโดจีนต่างมีนโยบายการพัฒนาประเทศ โดยการเปิดเสรีด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวมากขึ้น รัฐบาลจึงมีนโยบายในการเร่งรัดพัฒนาเมืองชายแดนเพื่อให้สามารถเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศอินโดจีนได้ส่งผลให้จังหวัดมุกดาหารได้รับการเสนอให้พัฒนาเป็นพื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจหน้าด่านของภูมิภาคเอเชียและเป็นประตูสู่ประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มประเทศอินโดจีน ดังนั้นจังหวัดมุกดาหารจึงยิ่งเพิ่มบทบาทความสำคัญ

ทางการค้า การคมนาคมขนส่ง การบริหารธุรกิจ การท่องเที่ยวและความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาค

จังหวัดมุกดาหารเป็นจังหวัดชายแดนขนาดเล็กตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำโขงระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนและภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง โดยทางทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดนครพนม และทางทิศใต้ติดกับจังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งนับเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีศักยภาพในการพัฒนาสูง เนื่องจากเป็นบริเวณที่มีความพร้อมด้านทำเลที่ตั้ง โดยเฉพาะตำแหน่งที่ตั้งอยู่ตรงข้ามกับแขวงสะหวันนะเขตของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อันเป็นแหล่งผลิตสินค้าการเกษตรที่ใหญ่ที่สุด เป็นหัวเมืองศูนย์กลางของการค้าขายกับกลุ่มประเทศอินโดจีน เป็นแหล่งการลงทุนระหว่างประเทศของลาวและแหล่งท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (กรมการค้าระหว่างประเทศ, 2546) มีการขยายตัวสูงด้านการส่งออกและนำเข้ากับประเทศไทย โดยเฉพาะสินค้าประเภทรถจักรยานยนต์ ส่วนประกอบรถจักรยานยนต์ สินค้าอุปโภคบริโภค เครื่องใช้ไฟฟ้า วัสดุก่อสร้าง และน้ำมันเชื้อเพลิง เป็นต้น ซึ่งสินค้าทั้งหมดจะต้องผ่านด่านศุลกากรจังหวัดมุกดาหารเข้าสู่แขวงสะหวันนะเขตของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ด้วยความเหมาะสมทางภูมิประเทศของจังหวัดมุกดาหารดังกล่าวข้างต้น ประกอบกับการเป็นเมืองอันดับรองของภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้จังหวัดมุกดาหารเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาให้เป็นเมืองศูนย์กลางการติดต่อด้านการค้า การลงทุน ดังเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) มีการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อขยายโอกาสทางการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว รวมทั้งเสริมศักยภาพในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ทำให้เศรษฐกิจของจังหวัดมุกดาหารมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) ใน พ.ศ. 2544 มีมูลค่าถึง 9,583 ล้านบาท ซึ่งสามารถแยกได้เป็น สาขาบริการ มีมูลค่า 2,900 ล้านบาท หรือ ร้อยละ 30.26 สาขาการค้าส่งและค้าปลีก มีมูลค่า 1,656 ล้านบาท หรือ ร้อยละ 17.28 และสาขาเกษตรกรรม มูลค่า 1,474 ล้านบาท หรือ ร้อยละ 15.38 รายได้เฉลี่ยต่อหัว 32,819 บาทต่อปี ถือเป็นอันดับที่ 49 ของประเทศ และอันดับที่ 3 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

นอกจากนี้จังหวัดมุกดาหารยังได้รับการสนับสนุนจากโครงการที่สำคัญในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหลายโครงการ ซึ่งเป็นการส่งเสริมการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานให้สามารถรองรับการเชื่อมโยงในระดับประเทศได้ โดยมุ่งเน้นความสำคัญในด้านการคมนาคม

และขนส่งเพื่อให้ทุกภูมิภาคสามารถเชื่อมโยงถึงกันได้สะดวก อีกทั้งยังเป็นการช่วยเปิดพื้นที่เข้าถึง ได้ยากให้มีโอกาสได้รับการพัฒนาในระดับใกล้เคียงกัน ซึ่งโครงการเหล่านี้ได้แก่

1. โครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 ชื่อ "สะพานข้ามแม่น้ำโขงไทย – ลาว แห่งที่ 2" ซึ่งได้เริ่มทำการศึกษาความเป็นไปได้ตั้งแต่ พ.ศ. 2538 มีวัตถุประสงค์เพื่อเชื่อมโยง เส้นทางเศรษฐกิจสำคัญของไทยและกลุ่มประเทศอินโดจีนเข้าด้วยกัน โดยพื้นที่โครงการตั้งอยู่ ระหว่างบ้านบางทรายใหญ่ กับบ้านสงเปลือย อำเภอเมืองมุกดาหาร ห่างจากบริเวณอ-เภอเมือง มุกดาหารไปทางทิศเหนือ ประมาณ 7 กม. และฝั่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวตั้งอยู่ ระหว่างบ้านนาแก เมืองคันทะบูลี อยู่ห่างจากตัวแขวงสะหวันเขตไปทางทิศเหนือประมาณ 5 กิโลเมตร ถือเป็นเส้นทางเชื่อมต่อทางเศรษฐกิจที่สำคัญของกลุ่มประเทศอินโดจีนเข้าด้วยกัน

2. โครงการก่อสร้างทางหลวง 4 ช่องจราจรเชื่อมโยงเส้นทาง ตะวันออก-ตะวันตก (East-West Transport Corridor : EW-EC) จากบริเวณที่ก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเมย อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก มายังจังหวัดพิษณุโลก ผ่านจังหวัดขอนแก่น สิ้นสุดที่จังหวัดมุกดาหาร โดยเริ่ม ดำเนินการวางแนวทางการพัฒนาขึ้นใน พ.ศ. 2541 เพื่อผสมผสานความร่วมมือภายใต้วิกฤตการณ์ ทางเศรษฐกิจ

3. โครงการก่อสร้างทางหลวง 4 ช่องจราจร เพื่อเชื่อมพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก จากบริเวณ โครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออกมายังจังหวัดสระแก้ว ผ่านจังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดยโสธร และสิ้นสุดที่จังหวัดมุกดาหาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้มีเส้นทางคมนาคมขนส่งที่ สะดวกสามารถเชื่อมโยงพื้นที่ระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับเขตอุตสาหกรรมในภาคตะวัน ออก ซึ่งจะส่งผลให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือกลายเป็นศูนย์กลางทางการค้า พัฒนาอุตสาหกรรม เพื่อการส่งออก และรับซื้อวัตถุดิบเพื่อการผลิต อีกทั้งยังเป็นการขจัดอุปสรรคในการขนส่งสินค้า ระหว่างประเทศกลุ่มอินโดจีน

จากความพยายามพัฒนาจังหวัดมุกดาหารที่ผ่านมาได้ส่งผลให้จังหวัดเริ่มมีการเปลี่ยนจาก เมืองชายแดนที่พึ่งพิงกับประเทศเพื่อนบ้าน ห่างไกลจากการพัฒนากลายเป็นจังหวัดที่กำลังมี การขยายตัวด้านเศรษฐกิจและสังคม มีการหลั่งไหลของประชากรเข้าสู่จังหวัดมุกดาหาร เพื่อ ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้าน ทั้งการขยายตัวของ การใช้ที่ดินและการขยายตัวของเมือง รวมทั้งบทบาทในฐานะการเป็นเมืองชายแดนเศรษฐกิจ หน้าด่านทางด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว

ดังนั้นการศึกษานโยบายที่เกี่ยวข้องและศักยภาพของพื้นที่จึงมีความจำเป็นยิ่ง ในส่งเสริมการพัฒนาจังหวัดมุกดาหารให้เป็นไปอย่างสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อรองรับการขยายตัวที่จะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม อันจะนำไปสู่ความร่วมมือในการเป็นประตูเส้นทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การค้า การลงทุน การท่องเที่ยวและบริการ ของกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงเข้าด้วยกัน รวมทั้งการเป็นประตูแห่งใหม่ของประเทศสู่ภูมิภาคอินโดจีน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

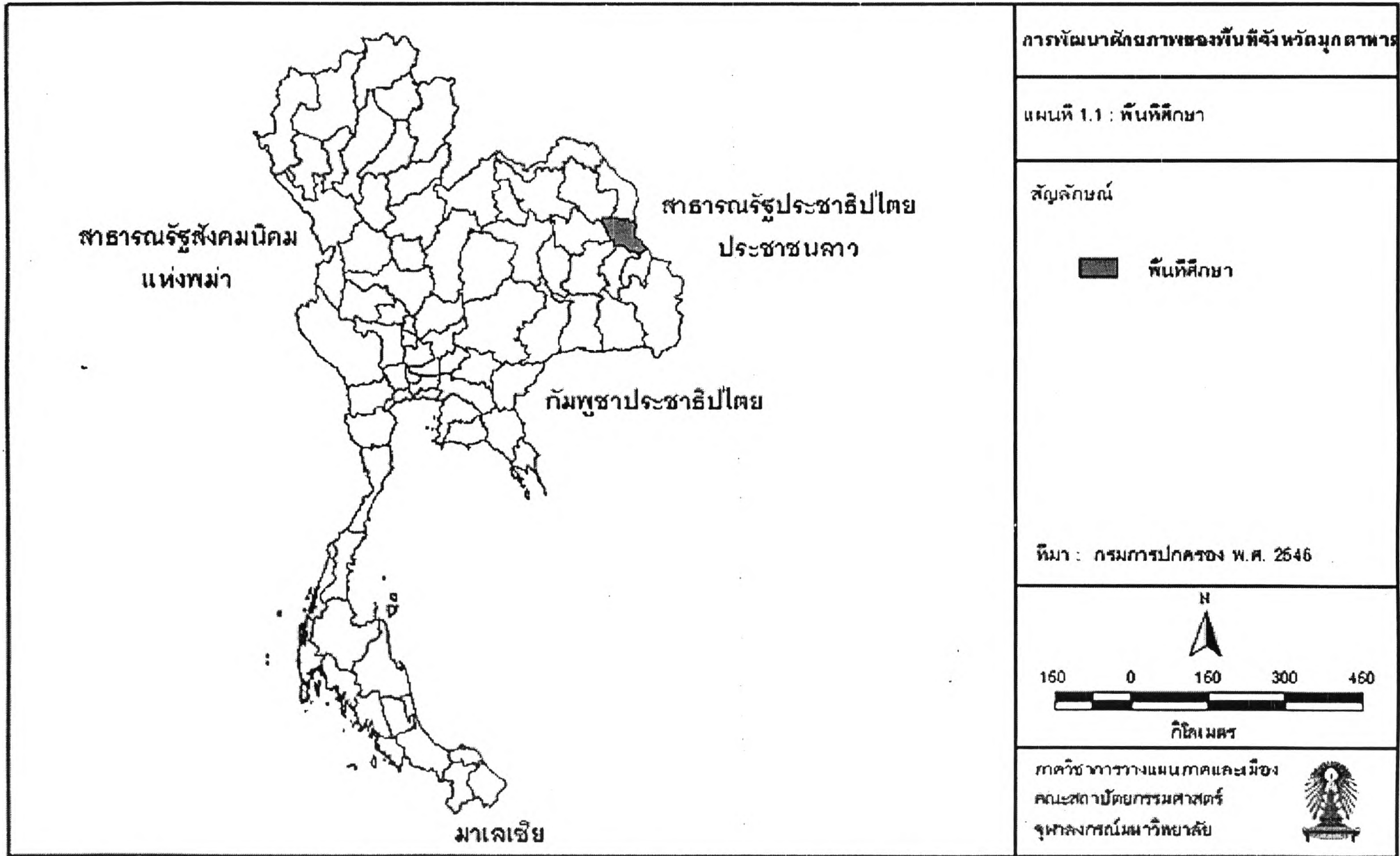
1. ศึกษานโยบายและปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาของจังหวัดมุกดาหาร
2. วิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ของจังหวัดมุกดาหาร
3. เสนอแนะแนวทางการใช้พื้นที่และแนวโน้มในอนาคตในการรองรับการพัฒนาของจังหวัดมุกดาหาร

1.3 ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตการศึกษาเชิงพื้นที่
 - 1.1 พื้นที่ภายในจังหวัดมุกดาหาร 7 อำเภอได้แก่ อำเภอเมืองมุกดาหาร อำเภอหว้านใหญ่ อำเภอดงหลวง อำเภอดอนตาล อำเภอนิคมน้ำอ้อย อำเภอคำชะอีและอำเภอหนองสูง และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง
2. ขอบเขตการศึกษาเชิงเนื้อหา
 - 2.1 ศึกษาสภาพกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของจังหวัดมุกดาหาร
 - 2.2 นโยบายการพัฒนาและโครงการต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร
 - 2.3 ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร

1.4 ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการศึกษา

1. ศึกษาทฤษฎี แนวความคิด และวิธีการวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นข้อมูล และเป็นแนวทางการศึกษา
2. ศึกษาสภาพทั่วไปของจังหวัดมุกดาหาร ทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ในช่วงเวลาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)

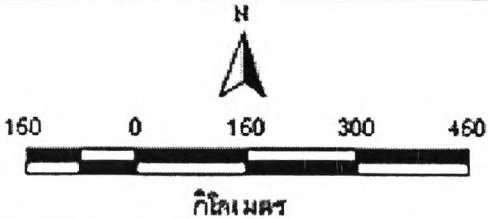
การพัฒนาคุณภาพของพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร

แผนที่ 1.1 : พื้นที่ศึกษา

สัญลักษณ์

■ พื้นที่ศึกษา

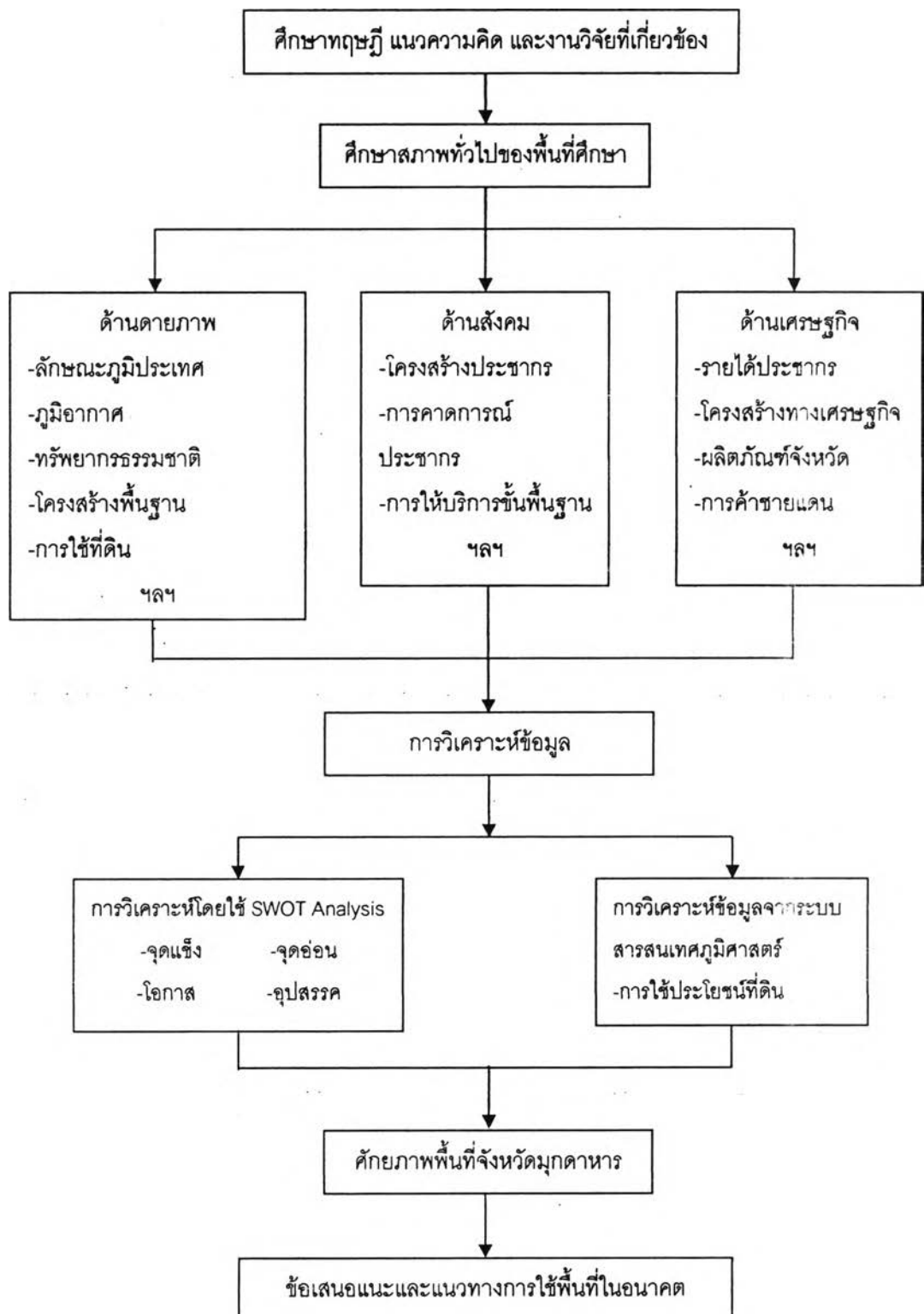
ที่มา : กรมการปกครอง พ.ศ. 2546

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กองคณบดี สำนักวิชาบริหารการ
 เมืองและนิเวศวิทยา
 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

แผนภูมิที่ 1.1 ขั้นตอนการศึกษาและวิธีการศึกษา เรื่องการพัฒนาศักยภาพของพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร

3. ศึกษาข้อมูลโครงการการพัฒนาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในจังหวัดมุกดาหาร เช่น โครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 โครงการก่อสร้างทางหลวงเชื่อมโยงเส้นทาง ตะวันออก-ตะวันตก โครงการก่อสร้างทางเชื่อมชายฝั่งทะเลตะวันออก เป็นต้น

4. สรุปผลการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและรองรับการขยายในอนาคต

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาศักยภาพพื้นที่จังหวัดมุกดาหารในการรองรับการพัฒนาศูนย์กลางภูมิภาค ทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบศักยภาพของพื้นที่ รวมทั้งอุปสรรค ปัญหาที่จะเกิดขึ้น อันเป็นผลจากการพัฒนาดังนั้นข้อเสนอแนะจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานราชการส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาร่วมกับวางแผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร เพื่อรองรับผลกระทบและปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นตามมา อีกทั้งยังก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สนใจ ในด้านแนวโน้มและทิศทางการเปลี่ยนแปลงของจังหวัดมุกดาหารและพื้นที่ใกล้เคียงต่อไป